

Elinkeinoelämän keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä uudeksi patenttilaiksi

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta eduskunnan talousvaliokunnalle.

Yleistä

EK pitää patenttilain uudistusta erittäin tarpeellisenä ja kannatettavana toimena. Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, aineettomat oikeudet ovat merkittävä osa innovaatiopolitiikkaa, jonka tavoitteena on rakentaa Suomeen olosuhteet, jotka kannustavat yrityksiä rohkeaan innovaatiotoimintaan, uudistumiseen ja kansainväliseen kasvuun. Euroopan patenttiviraston (EPO) ja Euroopan unionin teollisoikeuksien viraston (EUIPO) [tutkimuksen](#) mukaan IPR-intensiivisillä toimialoilla on merkittävä vaikutus BKT:hen, työpaikkojen luomiseen, rajat ylittävään kauppaan sekä investointeihin EU:ssa. Aineettomalla omaisuudella on tärkeä rooli rahoituksen keräämisessä ja esimerkiksi vahva patenttijärjestelmä tukee teknologiapohjaisten yritysten kasvua.

Patenttilain uudistus oli alun perin tarkoitettu osaksi laajempaa kokonaisuusuudistusta, jossa oli tarkoitus uudistaa myös hyödyllisyysmallilaki ja maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annettu laki. Kyseisiä lakeja koskevat hallituksen esitykset on tarkoitus antaa eduskunnalle kevätkaudella 2026. Koska lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti patenttilain kanssa, myös patenttilain arviointi olisi ollut helpompaa, mikäli näiden muiden kokonaisuuteen kuuluvien lakien sisällöstä ja suunnitelluista muutoksista olisi ollut jo patenttilaista lausuttaessa tietoa.

EK on ollut jäsenenä patenttilain kokonaisuudistusta valmisteleavassa työryhmässä. Kokonaisuudistuksen valmistelu on viivästynyt ja työryhmän määräaikoja on pidentetty, mikä johtuu työ- ja elinkeinoministeriön rajallisista henkilöresursseista. **IPR-lainsäädännön valmisteluun tulee varata riittävät resurssit, jotta toimintaympäristö säilyy kilpailukykyisenä.**

Keksinnön pakkolunastus valtiolle

Nykyisen, voimassa olevan patenttilain 75 §:n mukaan ”Maan ollessa sotatilassa tai sodan vaaran uhatessa valtioneuvosto voi määrätä, jo se yleiseltä kannalta katsoo tarpeelliseksi, että oikeus tiettyyn keksintöön on luovutettava valtiolle tai jollekin toiselle, jonka valtioneuvosto määrää. Täten saadusta oikeudesta keksintöön on suoritettava kohtuullinen korvaus. Jos korvaukseen oikeutetuin kanssa ei sovita korvauksesta, oikeus määrää sen”. [Lausuntokierroksella](#) 6.2.–20.3.2025 olleessa luonnoksessa hallituksen esitykseksi ehdotetussa 12 luvun 10 § 1 momentissa muutettiin vastasi sisällöltään voimassa olevaa lakia: ”Maan ollessa sotatilassa tai sodan vaaran uhatessa valtioneuvosto voi määrätä, jos se yleiseltä kannalta katsoo tarpeelliseksi, että oikeus tiettyyn keksintöön on luovutettava valtiolle tai jollekin toiselle, jonka valtioneuvosto määrää. Täten saadusta oikeudesta keksintöön on suoritettava täysi korvaus. Jos korvaukseen oikeutetun kanssa ei sovita korvauksesta, tuomioistuimella on määrättävä korvaus sen”.

Nyt lausuttavassa hallituksen esityksessä uuteen patenttilakiin ehdotetun 111 § 1 momentin mukaan *"Suomen ollessa valmiuslain (1552/2011) 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa, valtioneuvosto voi päättää, jos se on yleiseen tarpeeseen liittyvästä syystä välttämätöntä, että oikeus tiettyyn keksintöön on luovutettava valtiolle. Täten saadusta oikeudesta keksintöön on suoritettava täysi korvaus."* **Pakkolunastuksen käyttöalaa on huomattavasti laajennettu siten, että sotatilan tai sodan vaaran uhan sijaan säännöksessä viitattaisiin valmiuslain 3 §:ssä tarkoitettuihin poikkeusoloihin.**

Lausuntopalautetta koskevan jakson mukaan jatkovalmistelussa on lausuntopalautteen perusteella tehty muutoksia ja täydennyksiä mm. patentoidun keksinnön pakkolunastusta koskeviin säännöksiin (HE s. 32). Ainakaan Hankeikkunassa julkaistuissa lausunnoista yhdessäkään ei ole vaadittu pykälän käyttöalaa laajennettavaksi. Oikeusministeriö piti [omassa lausunnossaan](#) perusteltuna viitata valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohtiin sääntelyn asiallisen alan rajaamiseksi, mutta ei maininnut pykälän muita kohtia. Toisaalta valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdatkaan eivät sisällöltään täysin vastaa sotatilaa tai sodan vaaran uhkaa.

Kuten hallituksen esityksessäkin todetaan, keksinnön pakkolunastuksessa on kyse perusoikeuden rajoittamisesta (omaisuudensuoja) (HE s. 78). Tästä huolimatta ehdotettua huomattavaa perusoikeuden rajoittamisen laajentamista ei ole perusteltu käytännössä lainkaan. Pakkolunastus olisi hallituksen esityksen mukaan viimesijainen keino yleisen edun turvaamiseksi ja käytännössä tällainen tilanne voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun 110 §:ssä tarkoitetut pakkolisenssin myöntämisen edellytykset eivät täyty äärimmäisen kiireellisten olosuhteiden vuoksi.

Voimassa olevan valmiuslain 3 §:n mukaan poikkeusoloja ovat 1) Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila; 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista; 3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat; 4) erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila; 5) vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti; sekä 6) sellainen a) julkisen vallan päätöksentekokykyyn; b) rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen; c) välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen; d) energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen; e) välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen; f) yhteiskunnallisesti kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai g) edellä a–f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniikan palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteen kohdistuva uhka, toiminta, tapahtuma tai näiden yhteisvaikutus, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastuvalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia.

Voimassa olevan valmiuslain toimintalogiikka toimii siten, että poikkeusolojen määritelmän täyttyminen määrittää keskeisesti lain käyttöönottoa, mikä kytkeytyy kaikkien poikkeusoloperusteiden osalta välittömään ja välttämättömään tarpeeseen ottaa käyttöön valtioneuvoston käyttöönottoasetuksella yksi tai useampi lain lisätoimivaltuus. Valmiuslain 4 §:n mukaan viranomaiset voidaan oikeuttaa poikkeusoloissa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia lain 1 §:ssä säädetyn tarkoituksen poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys saavuttamiseksi. Toimivaltuuksia voidaan valmiuslain 4 §:n mukaan käyttää vain sellaisin tavoin, jotka ovat välttämättömiä lain tarkoituksen saavuttamiseksi ja oikeassa suhteessa toimivaltuuden käyttämisellä tavoiteltavaan päämäärään nähden. **Valmiuslakiin sisältyy lukuisia suojaelementtejä, jotka puuttuvat nyt ehdotetusta patenttilain laajennetusta säännöksestä kokonaan. Pelkkä välttämättömyys yleiseen tarpeeseen liittyvästä syystä ei voi oikeuttaa nyt ehdotettuun pakkolunastukseen kaikissa valmiuslaissa mainituissa poikkeusoloissa.**

Pakkolunastus on luonteeltaan pysyvä toimenpide, vaikka valmiuslain poikkeusolot ovat lähtökohtaisesti kestoiltaan määräaikaista. **Pysyvä patenttioikeuden siirto valtiolle on hyvin vaikeasti perusteltavissa suhteellisuusperiaatteen kannalta, kun perusteena ovat luonteeltaan tilapäiset ja poikkeukselliset olosuhteet.**

Valmiuslakia ollaan paraikaa uudistamassa siten, että ehdotus uudeksi valmiuslaiksi annettaisiin eduskunnalla viikolla 37/2026. [Lausuntokierroksella](#) 17.12.2025 – 27.2.2026 työryhmän mietinnössä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:50) poikkeusoloista päättämisestä ja hallinnon erityisjärjestelyistä annetun II osan poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättämisestä annetun 11 § 1 momentin mukaan poikkeusoloina voidaan pitää 1) Suomeen kohdistuvaa aseellista tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavaa hyökkäystä ja sen välitöntä jälkitilaa; 2) Suomeen kohdistuvaa huomattavaa aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhkaa; 3) suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä vaarantavaa ihmisen toiminnasta tai luonnonilmiöstä johtuvaa erityisen vakavaa onnettomuutta tai muuta siihen vaikutuksiltaan ja luonteeltaan rinnastuvaa poikkeuksellista tapahtumaa, sen välitöntä uhkaa tai jälkitilaa; 4) hyvin laajalle levinnyttä ja vaikutuksiltaan ihmisten henkeä ja terveyttä erityisen vakavasti vaarantavaa tartuntatauti; 5) sellaista a) julkisen vallan päätöksentekokykyyn; b) rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen; c) välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen; d) energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen; e) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin taikka välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen; f) yhteiskunnan kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai g) edellä a–f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteen kohdistuvaa välitöntä uhkaa, toimintaa, tapahtumaa taikka näiden yhteisvaikutusta, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastuvalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia. Lisärajausena 1

momentissa tarkoitettua tilannetta voidaan pitää poikkeusoloina kuitenkin vain, jos sen hallinta vaatii yhden tai useamman lain III osassa säädetyn lisätoimivaltuuden käyttöönottoa (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:50, s. 594–595). Mikäli muotoilu säilyy sellaisenaan uuteen valmiuslakiin, myös siinä on kyse huomattavasti sotatilaa tai sodan vaaran uhkaa laajemmasta joukosta käyttötilanteita.

Valmiuslain uudistuksen tavoitteena oli johdonmukainen, ajantasainen ja perustuslain kanssa sopusoinnussa oleva sääntelykokonaisuus, joka tarjoaa edellytykset tehdä erilaisten poikkeustilanteiden hallitsemiseksi oikea-aikaiset päätökset sekä sisältää asianmukaiset ja riittävät toimivaltuudet näiden päätösten toteuttamiseksi (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:50, s. 21). Yksittäisen valmiuslakiin sidotun, mutta valmiuslain ulkopuolisen säännöksen ehdottaminen kokonaisuuden ulkopuolelle sotii tätä tavoitetta vastaan. Poikkeusoloihin perustuva sääntely edellyttää erityistä täsmällisyyttä ja pidättyvyyttä, minkä vuoksi lainvalmistelussa tulisi välttää avoimia ja väljiä toimivaltuuksia, jotka voivat muodostaa ennakkotapauksen laajalle harkintavallalle poikkeusoloissa. **Oikeusvaltioperiaatteen ja oikeusvarmuuden näkökulmasta on keskeistä, ettei poikkeusoloja käytetä yleisvaltuutuksena puuttua omaisuudensuojaan ilman tarkkarajaisia edellytyksiä ja menettelysääntöjä. Jääkin epäselväksi, mikä ylipäätään olisi patenttilain suhde valmiuslakiin ja milloin pakkolunastus olisi välttämätön.**

Hallituksen esityksessä uuteenkin patenttilakiin sisältyisivät omat pykälänsä pakkolisensioinnista (104–110 §). Lisäksi patenttien pakkolisensiointia kriisitilanteissa koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2025/2645 on annettu 16.12.2025. Patentin pakkolisensiointi onkin vähemmän puuttuva ja lähtökohtaisesti täysin riittävä tapa huomioida kriisitilanteet. EU:n pakkolisensiointiasetuksen 4 artikla korostaa, kuinka jo pakkolisensioinnin tulisi olla viimesijainen keino ja asetuksen 6 artiklan mukaan ensisijaisesti tulisi tavoitella vapaaehtoisia lisenssejä. Johdantolauseiden 1, 4 ja 20 mukaan pakkotoimet tulisi rajata välttämättömään. Asetus sisältää myös suojamekanismeja ja selkeän kriisitilan aktivointilogiikan, joten Suomen ehdotus vaikuttaa menevän EU:n kriisipakkolisensiointimallia pidemmälle. Kansallinen erillinen pakkolunastuspolku poikkeusoloissa voi ylittää tarpeellisuuden, lisätä sääntelyn hajanaisuutta ja heikentää oikeusvarmuutta oikeudenhaltijoille ja teollisuudelle. **Elinkeinoelämän keskusliitto pitää pakkolisensiointiasetukseen pohjautuen ehdotetun lain 104–110 § säänneltyä pakkolisensiointia ensisijaisena kriisityökaluna, sillä 111 §:ään ehdotettu pakkolunastus menee pidemmälle kuin tarpeen.**

Esimerkiksi COVID-19-pandemian aikana vakavaan terveyskriisiin vastattiin onnistuneesti, koska Euroopassa oli harjoitettu pitkäjänteisesti ja patenttioikeuksien tukemana lääketieteellistä tutkimusta, johon nojaten nopeat läpimurrot olivat mahdollisia. Sekä pakkolisenssin että pakkolunastuksen hankaluutena on, että omistusoikeuden siirto ei luo tuotantokapasiteettia. Monissa kriisitilanteissa pullonkaula ei ole patentin omistus, vaan tuotannon käynnistäminen ja skaalaus, toimittajien kvalifiointi sekä toimitusketjut. Valtio ei hyödy esimerkiksi lääkkeiden oikeuksista mitenkään, mikäli sillä ei ole valmiuksia kehittää ja valmistaa niitä, eli osaamista,

tuotantokapasiteettia ja raaka-aineita. Jo pakkolisensointi mahdollistaa kolmannen osapuolen valmistuksen ilman omistusoikeuden siirtoa.

Patenttioikeuden luotettavuuden heikentämisellä sekä laajalla pakkolunastuksella voi olla suoraan kielteinen vaikutus Suomen kilpailukykyyn ja erityisesti ulkomaisten yritysten investointeihin. Uhka keksintöä suojaavien patenttien täydellisestä menettämisestä hallituksen esityksessä ehdotetuin varsin laajasti sovellettavin perustein voi jopa ajaa patentinhaltijoita pois Suomesta.

Elinkeinoelämän keskusliitto ehdottaa, että hallituksen esityksen 111 § poistettaisiin kokonaan. Vaihtoehtoisesti pykälän muotoilu tulee vähintäänkin muuttaa vastaamaan voimassa olevaa patenttilakia sekä luonnosta hallituksen esitykseksi esimerkiksi seuraavasti:

111 § - Keksinnön pakkolunastus valtiolle

Maan ollessa sotatilassa tai sodan vaaran uhatessa valtioneuvosto voi määrätä, jos se yleiseltä kannalta katsotaan tarpeelliseksi, että oikeus tiettyyn keksintöön on luovutettava valtiolle tai jollekin toiselle, jonka valtioneuvosto määrää. Täten saadusta oikeudesta keksintöön on suoritettava täysi korvaus.

Mikäli 111 § päätetään säilyttää hallituksen esityksessä ehdotetun kaltaisena, hallituksen esitykseen on täsmennettävä "välttämättömyyden" kynnystä tilanteissa, joissa lisensioinnin ei katsota riittävän, sekä säädettävä pakkolunastuksen kestosta ja tilanteen palautumisesta normaaliin poikkeusolojen päätyttyä. Esimerkiksi maailman kauppajärjestön perustamissopimuksen liitesopimukseen kuuluvan sopimuksen teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS) pakkolisensointia koskeva 31 artikla edellyttää korvauksen määräytymistä siten, että se heijastaa valtuutuksen taloudellista arvoa, sekä päätösten ja korvauksen riippumatonta tarkastelua. Pysyvä pakkolunastus yhdistettynä epäselvään korvausstandardiin voi herättää kysymyksiä siitä, pysyykö kansallinen mekanismi TRIPSin mukaisten suojamekanismien ja rakenteen piirissä.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Asko Metsola
Asiantuntija